

ПЛЕМЕНИТЕ ЧИЊЕНИЦЕ ЖИВОТА

ЛЕГАТ МИХАЈЛА ПУПИНА У НАРОДНОМ МУЗЕЈУ У БЕОГРАДУ

Од оснивања, 1844. године, до данас летопис нашег најстаријег и најзначајнијег народног музеја бележи крупним словима имена својих добротвора и легатора. У дугачком низу имена племенитих дародаваца посебно место има Михајло Пупин Идворски. Пажња коју је Пупин између два рата показао према Народном музеју у Београду истовремено је потврда истинске љубави нашег великог научника према традицији, моралним и духовним вредностима народа из којег је поникао.

Народни музеј је кроз дугу историју постојања делио судбину свог народа, те га није заобишла ни зла коб Првог светског рата. Током гранатирања Београда 1914. године од стране аустроугарских трупа зграда у којој је тада био смештен Народни музеј са поставком и експонатима била је међу првима на удару. Девастација Народног музеја имала је за последицу ненадокнадив губитак како археолошких и нумизматичких предмета тако и једног броја уметничких дела која су нетрагом нестала у великом ратном метежу и о којима се ни данас, нажалост, ништа не зна.

По завршетку Првог светског рата започела је обнова Народног музеја, а један од најснажнијих импулса тој обнови дао је управо Михајло Пупин. По његовој изричитој жељи, већ 1923. године оснива се Фонд Михајла Пупина при Народном музеју, са оснивачким улогом од 750.000 тадашњих динара. Фонд, касније назван Легат Михајла Пупина, основан је да би се вршила истраживања и публиковале монографије о српским старинама, те да би се повремено откупљивала дела српских уметника за збирке Народног музеја. Овај фонд ће 1932. године прерасти у Задужбину Михаила Пупина при Народном Историско-уметничком Музеју у Београду. Као што је Пупин истакао у писму које је исте, 1932. године упутио министру просвете Краљевине Југославије, сврха Задужбине била би издавање публикација српских старина, као и „куповина дела српских уметника за Народни музеј“. Оснивачки капитал Пупинове задужбине увећан је на милион тадашњих динара и уложен код Државне хипотекарне

банке у Београду (у чијој згради се данас и налази Народни музеј). Имовином Задужбине управљао је одбор састављен од три члана: директора Народног музеја, најстаријег кустоса Музеја и председника удружења „Привредник“ из Београда. Након смрти Михајла Пупина управљање Задужбином је преузела Српска краљевска академија, и до Другог светског рата сврха и циљ Задужбине остали су непромењени.

Подсећања ради, Пупиново родољубиво добротинство сеже уназад све до 1889. године и велике међународне изложбе у Паризу, на којој је учествовала и Краљевина Србија. Пупин је са те изложбе откупио два ремек-дела српског сликарства XIX века, слике Уроша Предића „Херцеговачки бегунци“ и „Сироче“. Није случајно што је наш велики научник откупио управо ова уметничка дела. Можда је краћи чланак анонимног аутора у великом илустрованом календару „Орао“ из 1890. о слици „Херцеговачки бегунци“, у коме се између осталог каже да ту слику намерава да откупи један амерички музеј, додатно подстакао Пупина да предузме одлучан корак и сачува оба ремек-дела за свој народ. Иначе, Пупин је са Предићем друговао још из школских дана проведених у тзв. немачкој школи у Црепаји, као припремној школи за Панчевачку гимназију. Њихово познанство с временом ће прерасти у искрено и трајно пријатељство и управо захваљујући њиховом узајамном поверењу нека од врхунских дела српског сликарства XIX века, попут портрета Константина Данила, данас се налазе у Народном музеју у Београду.

Свестан огромних губитака које је Народни музеј претрпео током Првог светског рата, Пупин 1923. године, када оснива Фонд, одлучује и да Музеју трајно поклони дела Уроша Предића и Паје Јовановића која је чувао у свом власништву до краја рата. Скоро у исто време тадашњи управник Народног музеја др Владимир Р. Петковић апелује код надлежних у Министарству просвете да предузму све мере како би се повратили отети или изгубљени музејски предмети, подсећајући притом на обим разарања којима је Музеј био изложен: „...ниједна културна установа наша није имала тако несрећну судбину како Народни Музеј. Једва је десети део објеката из његових збирака остао после светског рата“. Пупиново донаторство је у јавности испраћено речима похвале и признања, док је сам Пупин сматрао да му за тај врло поверљив чин не требају никаква

јавна признања, одликовања и томе слично, јер је то „израз чисте љубави према овој скромној установи која је за време рата толико пострадала“.

За деценију постојања Фонда и Задужбине Михајла Пупина под окриљем Народног музеја остварени су видни резултати у ономе што је Пупин навео као циљ у оснивачком документу. Објављене су монографије српских средњовековних манастира - Марков манастир, Каленић, Манасија (Ресава), Студеница, штампана је двотомна монографија о српском средњовековном живопису на француском језику „*La peinture Serbe du Moyen âge*“, систематски су вођена археолошка ископавања на територији Јужне и Старе Србије и с времена на време су откупљивана уметничка дела за збирке Народног музеја. Капитално монографско дело „Манастир Дечани“ Ђурђа Бошковића, штампано непосредно пред Други светски рат, последњи је изданак плодотворне Пупинове задужбине.

Уметничка дела која су за Народни музеј откупљивана Пупиновим средствима највећим делом су доспела у Музеј током двадесетих година, а нека и у првој половини тридесетих година прошлог века. У књигама инвентара уметничких предмета забележена су дела која су, било као поклон или откуп средствима Пупинове фондације или задужбине, постала део збирке Народног музеја. То су следећа дела:

Урош Предић, *Сироче* (1888), Урош Предић, *Херцеговачки бегунци* (1889), Паја Јовановић, *Портрет Михајла Пупина* (1903), Паја Јовановић, *Портрет Варваре Пупин* (1903), Константин Данил, *Портрет госпође Вајлинг* (1835-1840), Константин Данил, *Портрет г-ђе Тетеша* (1835-1840), Влахо Буковац, *Руђер Бошковић* (1919), Никола Алексић, *Портрет жене са белом капом* (1851), Новак Радонић, *Портрет Димитрија Сарачевића* (1857), Новак Радонић, *Портрет Персиде Сарачевић* (1857), Павле Симић, *Портрет проте Јована (Инокентија) Павловића* (1853) и Георгије Бакаловић, *Портрет Јеврема Обреновића* (1835).

Средствима Пупинове задужбине или фондације набављен је *Аутопортрет* Стевана Алексића из 1919. године, портрети чланова трговачке породице *Јовичевић* из Доњег Милановца – Јована, супруге Љубице и ћерке Милеве, као и београдског трговца Мише Живановића, које је средином XIX века насликао познати портретиста Урош Кнежевић.

Став Михајла Пупина према Народном музеју говори о узвишеном, родољубивном односу овог великана према народу из којег је поникао и његовој културној и уметничкој баштини. За Народни музеј Пупинов легат има вишеструки значај, јер он представља изванредан пример доброчинства захваљујући коме је у изузетно тешким временима обнове пострадалог музеја враћена нада у хуманост, родољубље и бригу за будућност. Зато Народни музеј са пажњом и посебном моралном обавезом према свом племенитом дародавцу представља уметничка дела овог легата која говоре о личности знаменитог научника, чијом заслугом су она данас ту где јесу. Величину Михајла Пупина показују не само уметничка дела његовог легата него и његове речи упућене директору Народног музеја поводом пријема легата:

„Молим Вас да будете уверени да што год ја чиним сад и што ћу може бити доцније учинити за Народни музеј, израз је моје чисте љубави према овој скромној установи која је за време рата толико страдала.“

Петар Петровић

Лектор Боја Јовчић-Талијан